

Jacek ZIEMIECKI

Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na gospodarkę świata oraz wnioski wynikające z niektórych modyfikacji systemów ekonomicznych

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) stanowią od 1/4 do 1/3 wielkości PKB na świecie, w zależności od przyjętej metody obliczania¹. Statystyka ta jest w dużym stopniu ukryta, bo analiza związków BIZ z PKB stosowana jest rzadko. Są to jednak najczęściej statystyki niezależne od siebie. W krajowych planach strategicznych czy prognozach wzrostu gospodarczego dane o BIZ są zazwyczaj pomijane. W rzeczywistości ich wpływ na rozbudowę gospodarki krajów jest znaczny i ciągle rośnie. Dotyczy to także Polski.

Głównym celem artykułu jest przedstawienie najważniejszych trendów związanych ze zmianami inwestowania przez BIZ w dłuższych okresach i ich wpływu na gospodarkę krajów świata.

DYNAMIKA BIZ I ICH UDZIAŁ W PODSTAWOWYCH MIERNIKACH EKONOMICZNYCH ŚWIATA

Wielkość BIZ w węzłowych latach 1982—2012 w porównaniu z podstawowymi danymi ekonomicznymi według krajów świata przedstawia tabl. 1.

TABL. 1. WYBRANE MIERNIKI BIZ I WSKAŹNIKI PORÓWNAWCZE DLA ŚWIATA

Wyszczególnienie	1982	1990	2000	2005	2010	2011	2012
Strumienie i zasoby							
Strumień napływu BIZ do kraju w mld USD ^a	59	207	1413	990	1409	1652	1351
Strumień wypływu BIZ za granicę w mld USD ^a	28	241	1240	904	1505	1678	1391
Zasób napływu BIZ do kraju w mld USD ^a	637	2078	7511	11674	20380	20873	22813
Zasób wypływu BIZ za granicę w mld USD ^a	627	2091	8026	12576	21130	21442	23593
Eksport wyrobów i usług BIZ z kraju w mld USD ^a	722	1498	3572	4319	6320	7436	7479
Zatrudnienie firm i filii BIZ w kraju w mln	19,4	21,5	45,6	57,8	63,7	67,9	71,7

^a W cenach bieżących.

¹ Według *Rocznika Statystyki Międzynarodowej 2012* (2012), GUS, str. 510, bezpośrednie inwestycje zagraniczne dotyczą inwestycji dokonywanych przez rezydentów jednej gospodarki (inwestorów bezpośrednich) w celu osiągnięcia długotrwałej korzyści z kapitału zaangażowanego w przedsiębiorstwa rezydentów innej gospodarki (przedsiębiorstwa bezpośredniego inwestowania). Przedsiębiorstwem bezpośredniego inwestowania jest przedsiębiorstwo, w którym inwestor bezpośredni posiada co najmniej 10% akcji zwykłych (tzn. udziału w kapitale) lub uprawnienia do 10% głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy lub udziałowców.

TABL. 1. WYBRANE MIERNIKI BIZ I WSKAŹNIKI PORÓWNAWCZE DLA ŚWIATA (dok.)

Wyszczególnienie	1982	1990	2000	2005	2010	2011	2012
Mienniki porównawcze							
PKB w mld USD	12002	22206	32287	45745	63468	70221	71707
Nakłady brutto na środki trwałe w mld USD ^a	2611	5109	6466	9833	13940	15770	16278
Eksport dóbr i usług w mld USD ^a	2124	4382	7036	12954	18956	22303	22432
Wskaźniki porównawcze							
Udział w %:							
zasobu napływu BIZ do kraju w PKB	5,3	9,4	23,3	25,5	32,1	29,7	31,8
zasobu wypływu za granicę BIZ w PKB	5,2	9,4	24,9	27,5	33,3	30,5	32,9
strumienia napływu BIZ w nakładach brutto na środki trwałe	2,3	4,1	21,9	10,1	10,0	10,5	8,3
eksportu BIZ w eksporcie dóbr i usług	34,0	34,2	50,8	33,3	33,3	33,3	33,3

^a W cenach bieżących.

Źródło: *World Investment Report...* (z lat 2001 i 2013), IMF, Washington.

Oto kilka wniosków związanych z danymi przedstawionymi w tabl. 1:

- 1) na świecie BIZ przyrastają znacznie szybciej niż PKB. W związku z tym ich wpływ na wzrost PKB poszczególnych krajów świata także rośnie szybko. W 1982 r. udział zasobów wypływu BIZ w PKB świata wynosił 5,2%, w 2000 r. wzrósł do 24,9%, a w 2012 r. osiągnął 32,9%;
- 2) obserwowane są trzy rodzaje wzrostu udziału BIZ, tj. w zakresie napływu BIZ w nakładach brutto na środki trwałe, eksportu BIZ w eksporcie ogółem danego kraju oraz sprzedaży towarów i usług firm i filii BIZ w sprzedaży produkcji ogółem danego kraju, a zatem także w zakresie udziału produkcji dodanej BIZ w PKB. Ponadto wzrasta udział inwestycji zagranicznych kraju rezydenta niemalże w takiej samej skali, jak napływ BIZ do kraju rezydenta;
- 3) BIZ oprócz wzrostu eksportu tworzy także rynek popytu na pracę w kraju rezydenta. Jednakże wzrost zatrudnienia na rynku krajów przyjmujących inwestycje w firmach i filiach kraju rezydenta jest niewspółmierny ze wzrostem zatrudnienia cudzoziemców w bogatych krajach Zachodu oraz Półwyspu Arabskiego. Swoboda przepływu kapitału wiąże się ze swobodą przepływu osób, w tym także w celach zarobkowych. O ile wzrost zarobków zatrudnionych w firmach i filiach zagranicznych można podać w wielkościach równych odsetkom, to wzrost zarobków osób pochodzących z krajów biedniejszych, a zatrudnionych w krajach bogatszych jest kilka razy większy;
- 4) BIZ dotknął kryzys, ale — posługując się danymi dotyczącymi gospodarki świata — w mniejszym stopniu niż jego dochód narodowy. O ile bowiem napływ i odpływ BIZ nastąpił w znacznej skali, to jednak nie było odpływu zainstalowanego majątku trwałego ani też spadku produkcji.

Należałoby zadać pytanie, dlaczego dynamika wzrostu BIZ była w ostatnich trzech dekadach tak znaczna? Sądzę, że zadziałały w tym przypadku trzy zasadnicze przyczyny makro. Pierwsza to wielka obniżka stawek celnych w ramach rund GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade*). W ten sposób rynki międzynarodowe otworzyły się na przepływy tańszych towarów i usług z impor-

tu, a eksport stał się bardziej opłacalny. Otwarcie granic przyczyniło się także do większego niż dotychczas przepływu kapitałów, ponadto upadek systemu krajów RWPG otworzył te rynki (od 1990 r.) na konkurencję międzynarodową i nowe granice ekspansji kapitału. Prywatyzacja firm, która w wielkim stopniu zwiększała ekspansję kapitałów obcych stopniowo dobiega końca, przez co ulega ona znacznemu obniżeniu, a stawki celne na rynkach światowych zmniejszyły się tak znacznie, że praktycznie pozostała jedna główna runda GATT (w ramach Światowej Organizacji Handlu), dotycząca stawek celnych na produkty rolne. W interesie gospodarki światowej jest dokonanie przełomu również w tym zakresie, być może polegającym na zastosowaniu konwencji dotyczącej produktów modyfikowanych genetycznie.

Drugą przyczyną wzrostu BIZ jest wzrost dochodów ludności rozwiniętych krajów kapitalistycznych. Zakładając, że PKB *per capita* w wysokości 15000 USD jest przeznaczony na zaspokajanie zdecydowanej większości podstawowych potrzeb ludności, to jego nadwyżka kierowana jest na potrzeby ponadstandardowe oraz inwestycyjne, w związku z czym wartość inwestycji w tych krajach szybko wzrasta. Mogą być one przeznaczane na BIZ w postaci inwestycji bezpośredniej czy też pośrednich inwestycji poprzez udziały w funduszach inwestycyjnych, finansowych czy też zakup udziałów akcji lub obligacji w firmach transnarodowych. Zakupu firm BIZ można dokonywać również poprzez udział w funduszach emerytalnych.

Trzecią przyczyną szybkiego wzrostu BIZ jest rachunek rynkowy inwestorów z krajów rozwiniętych. Stopa zwrotu z zainwestowanego kapitału jest podstawą wyboru kierunku inwestycji w kraju lub za granicę. Kraje biedniejsze, o szybkim wzroście PKB i względnie wysokiej stabilności systemu gospodarczego mają ją zazwyczaj wyższą niż rozwinięte kraje kapitalistyczne. Chciałbym podkreślić, że dwie ostatnie przyczyny wzrostu BIZ w świecie są przyczynami systemowymi, a nie koniunkturalnymi. Tym samym oddziałują na tendencję dalszego, choć stopniowego udziału wzrostu BIZ w PKB krajów świata, zwłaszcza że BIZ są jednym z dwóch głównych ogniw rozwoju globalizacji gospodarczej. Drugim głównym ogniwem jest rozwój mass mediów: Internetu, telefonów komórkowych, liczby kanałów telewizyjnych, e-maili, „Wikipedii” i innych gadżetów tego typu. Następuje on znacznie szybciej niż globalizacja gospodarcza, choć i ją także przyspiesza. Ponadto BIZ przyspieszają wzrost znaczenia finansów w gospodarce krajów świata. Udział ten stale rośnie w rozwiniętych krajach kapitalistycznych i jest to także związane z przyczynami systemowymi. W globalizacji następuje przepływ kapitału z krajów bogatych, zasobnych w kapitał do krajów biedniejszych, ubogich w kapitał oraz przepływ zatrudnienia z krajów biedniejszych, o niskich zarobkach do krajów bogatszych, o wysokich zarobkach. Wzrost udziału finansów w gospodarce powoduje wielki przyrost wynagrodzeń nielicznej elity miliarderów i posiadanego majątku, w związku z obecnymi regulacjami prawnymi w zakresie opodatkowania i ulg związanych z inwestowaniem w tych krajach.

Tendencje te w znacznym stopniu przyczyniają się do trudności w zrównoważeniu bilansów płatniczych krajów wysoko rozwiniętych i wzrostu ich długu publicznego. Ponieważ, jak wykazano, wynikają one z przyczyn systemowych, wymagają zatem w dalszych latach nowych regulacji w zakresie mechanizmów rynkowych oraz w polityce gospodarczej w tych krajach.

OPLACALNOŚĆ BIZ W ŚWIECIE

Dane o dochodach z inwestycji i stopach zwrotu z zainwestowanego kapitału przedstawia tabl. 2.

TABL. 2. ZYSK Z ZAINWESTOWANEGO KAPITAŁU BIZ I STOPY ZWROTU W ŚWIECIE

Wyszczególnienie	1990	2005	2010	2011	2012
Świat					
Dochód z zasobów BIZ w kraju rezydenta:					
w mld USD ^a	75	872	1377	1500	1507
stopa zwrotu w %	4,0	7,5	6,8	7,2	6,6
Świat, dochód z zasobów BIZ za granicą:					
w mld USD ^a	122	1146	1387	1548	1461
stopa zwrotu w %	6,0	10,8	6,6	7,2	6,2
Kraje rezydenta					
Kraje rozwinięte:					
dochód z inwestycji w mld USD ^a	606	772	845	.
stopa zwrotu w %	7,0	4,6	4,8	5,0
Kraje rozwijające się:					
dochód z inwestycji w mld USD ^a	238	529	555	.
stopa zwrotu w %	8,5	10,8	8,4	8,0
Kraje w transformacji systemowej:					
dochód z inwestycji w mld USD ^a	28	76	100	.
stopa zwrotu w %	10,2	10,8	13,0	13,0

^a W cenach bieżących.

U w a g a. Dane za lata 1990 i 2005 są niepełne zakresowo wobec innych lat. Tworzą ok. 90—95% ogółem.

Ź r ó d ł o: *World Investment Report...* (za lata 2001, 2007, 2013), IMF, Washington.

Porównania opłacalności dla gospodarki dotyczą różnych aspektów procesu produkcyjnego. Najczęściej stosuje się opłacalność produkcji po opodatkowaniu, ale opłacalność inwestycyjna jest dla inwestora BIZ najważniejsza zarówno przy podejmowaniu decyzji o inwestowaniu, jak i w trakcie procesu produkcyjnego (reinwestowane zarobki). Prowadzą tę statystykę zarówno wyspecjalizowane organa ONZ (UNCTAD — UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT), jak i MFW. Do dochodów ze środków zainwestowanych wliczane są: wynagrodzenia, dywidendy, udziały w zyskach, zyski przekazywane za granicę, reinwestowane zyski po odjęciu strat, jak również wierzytelności bankowe. Dane te dzielone są przez wielkość zainwestowanego kapitału zasobowego BIZ od początku realizacji (*Inward FDI (Foreign Direct Invest-*

ment), jeśli dotyczy to inwestycji zagranicznych w kraju rezydenta lub *Outward FDI*, jeśli dotyczy to inwestycji firm i filii rezydenta do krajów obcych.

Należy podkreślić, że wskaźnik ten zawiera kilka wad, z których najważniejszymi są:

- 1) wysoka stopa inflacji w kraju rezydenta zwiększa wskaźnik opłacalności, mała zmniejsza;
- 2) duży wzrost kursu waluty rezydenta względem dolara zwiększa wskaźnik opłacalności, spadek zmniejsza;
- 3) wysokie wartości BIZ w latach odległych od roku analitycznego zwiększają wskaźnik opłacalności inwestowania, z kolei wysokie z lat bliskich w stosunku do analizowanego roku zmniejszają go;
- 4) wskaźniki opłacalności dotyczące krajów nie mogą być traktowane uniwersalnie, z reguły bowiem dotyczą najważniejszych dziedzin inwestowania. W krajach o strukturze produkcji mocno surowcowej dotyczą głównie tych dziedzin gospodarki, dlatego krajem o największej opłacalności inwestowania BIZ była w 2011 r. Angola, której wskaźnik opłacalności przekroczył znacznie 50%, drugim był Bahrajn — 50%, a trzecim Kirgistan o opłacalności inwestowania 41%. Są to kraje charakteryzujące się monostrukturą produkcyjną, dwa pierwsze wydobywają ropę i gaz ziemny, a trzeci złoto. Te dziedziny gospodarki wpłynęły na tak wysokie wskaźniki opłacalności.

Tym niemniej można na podstawie danych tabl. 2 wyciągnąć kilka interesujących wniosków:

- 1) kraje rozwinięte miały z reguły niższe wskaźniki opłacalności niż kraje rozwijające się, w niektórych latach dochodzące do 2 razy mniejszej opłacalności;
- 2) kraje w transformacji systemowej (zaliczono do nich kraje Wspólnoty Niepodległych Państw oraz Europy Południowo-Wschodniej z pominięciem krajów należących do UE) miały — z wymienionych w tabl. 2 grup — najwyższe wskaźniki przeciętne. Wiąże się to z niskim na ogół poziomem rozwoju techniki, w miarę wysokim wykształceniem zawodowym ludności oraz dotkliwym brakiem rodzimego kapitału inwestycyjnego, ale także z wysokim — w większości tych krajów — poziomem inflacji;
- 3) kryzys finansowy przyczynił się do obniżenia wskaźnika zyskowności z inwestowania BIZ w krajach rozwiniętych, natomiast w rozwijających się spadek tego wskaźnika był nieznaczny, czyli kryzys pogłębił różnicę między stopami zyskowności z inwestycji BIZ między krajami rozwiniętymi a rozwijającymi się.

OPLACALNOŚĆ BIZ W KRAJACH UE

Informacje dotyczące dochodów i stopy zwrotu inwestycji BIZ przekazywanych za granicę i otrzymywanych z zagranicy w krajach rezydenta stanowiących podstawę oceny ich opłacalności podano w tabl. 3.

TABL 3. OPLACALNOŚĆ INWESTOWANIA KAPITAŁU BIZ WEDŁUG KRAJÓW

K r a j e	Z zasobów BIZ w kraju rezydenta							
	przekazywanych za granicę				otrzymywanych z zagranicy			
	dochód w mln USD	stopa zwrotu w %	dochód w mln USD	stopa zwrotu w %	dochód w mln USD	stopa zwrotu w %	dochód w mln USD	stopa zwrotu w %
	2000		2012		2000		2012	
Stany Zjednoczone	231200	8,3	550600	14,0	97000	3,6	749200	14,4
Chiny	27216	14,1	202581	24,3	12550	45,2	160442	31,5
UE	716720	30,2	1427083	18,3	676111	19,3	1399186	14,2
Austria	14664	47,1	38130	24,1	12405	50,0	37763	17,5
Belgia	31897	16,3	60358	6,0	36372	20,2	68572	6,6
Bułgaria	644	23,8	2656	5,3	321	479,1	938	50,2
Cypr	1115	39,2	4063	19,4	572	102,7	3389	47,6
Czechy	3323	15,4	20412	15,0	1952	264,5	6709	44,2
Dania	11883	16,2	19842	13,4	9300	12,7	28072	12,2
Estonia	322	12,2	2210	11,7	322	124,3	992	17,1
Finlandia	8989	37,0	17251	19,2	7265	13,9	15532	10,9
Francja	54540	14,0	145900	13,3	73940	8,0	184100	12,3
Grecja	3692	26,2	8178	21,6	2807	46,1	4208	9,6
Hiszpania	25753	16,5	71609	11,3	18904	14,6	26399	4,2
Holandia	47803	19,6	91299	15,9	45506	14,9	111397	11,4
Irlandia	41160	32,4	113307	38,0	27613	98,9	74680	20,9
Litwa	185	7,9	2394	15,2	379	1306,9	683	27,1
Luksemburg	63759	.	199984	164,4	60400	.	182502	106,4
Łotwa	198	9,5	1685	12,7	215	934,8	1250	113,2
Malta	1009	44,6	2961	18,7	917	475,1	2369	155,2
Niemcy	114300	42,1	171100	23,9	106640	19,7	253900	16,4
Polska	3709	10,8	29759	12,9	2978	292,5	7826	13,6
Portugalia	7177	22,4	17712	15,1	4806	24,3	9460	13,3
Rumunia	610	8,8	3637	4,9	325	239,0	1756	123,9
Słowacja	623	8,9	5527	9,9	268	48,3	3404	77,1
Słowenia	408	14,1	1768	11,4	434	56,5	1024	13,1
Szwecja	22137	23,6	42971	11,4	20074	16,2	35204	8,7
Węgry	3740	16,4	21740	21,0	1165	91,0	13597	39,1
Wielka Brytania	196400	42,4	248400	18,8	201560	21,8	258100	14,3
Włochy	50680	41,4	82230	23,0	38671	22,8	65360	11,6

Źródło: *International Financial Statistics Yearbook...* (za lata 2010 i 2013), IMF, Washington.

W tabl. 3 zaprezentowano wielkość dochodów i opłacalność zasobów BIZ przekazywanych za granicę przez wyszczególnione kraje oraz dochodów i opłacalność z zasobów BIZ otrzymywanych z zagranicy w kraju rezydenta. Z zestawienia wynikają następujące wnioski:

- dane przedstawione w tabl. 3 są trudne do porównania ze względu na sposób inwestowania BIZ. Szczególnie dotyczy to danych za 2000 r. dla krajów, które przyjęto do UE w 2004 r. i później. Do statystyki mogły trafić dane o dużych firmach państwowych zakupionych (przejęcia i fuzje zakładów) przez firmy zagraniczne i przynoszących *ad hoc* dochód, zamiast zastosowania procedur zamrożenia inwestycyjnego na pewien czas, jak to jest zazwyczaj;
- dane dla 2012 r. są bardziej porównywalne, choć w tym przypadku dane dotyczące Malty, Cypru i Luksemburga wiążą się z przepisami prawno-ekono-

micznymi w tych krajach, a dla Bułgarii i Rumunii — z trwającym wciąż jeszcze procesem prywatyzacji polegającym na zakupie *ad hoc* firm państwowych przez firmy zagraniczne;

- najwyższa wartość dochodów z zasobów BIZ emitowanych za granicę w 2012 r. dotyczyła Wielkiej Brytanii — 248,4 mld USD, następnie Luksemburga, Niemiec i Francji. Wysoka pozycja Luksemburga wynika w dużym stopniu z wielu udogodnień finansowych, zwłaszcza dla banków, jak również z wielkości przepływów finansowych wzajemnie kompensowanych (*credit-debit*). Stąd ma on najwyższą stopę zwrotu z zainwestowanych w tym kraju zasobów BIZ. Duże stopy zwrotu dotyczą też krajów zaawansowanych technologicznie, np. Niemiec i Austrii. W odniesieniu do danych za 2000 r., bardzo wysokie stopy zwrotu zostały nieco uporządkowane, ale reguła dotycząca wysokości stóp zwrotu z inwestycji zasobów BIZ w kraju gospodarza pozostała niezmienna — w przypadku mniej rozwiniętych krajów UE była ona niższa niż tych bardziej rozwiniętych;
- dla Polski stopa zysku z zasobów BIZ instalowanych za granicą w 2000 r. wynosiła 10,8%, a w 2012 r. — 12,9%, co odpowiada 18. pozycji w 2012 r. spośród 27 krajów UE. W tym przypadku decydujące jest, jak sędzę, miejsce w zakresie wydajności pracy na 1 zatrudnionego, czyli nasycenie techniką w krajach otrzymujących BIZ;
- odmienne tendencje dotyczyły zasobów BIZ otrzymywanych przez kraj rezydenta. W tym przypadku kraje charakteryzujące się wysoką techniką produkcji zyskiwały więcej z instalowania zasobów BIZ w krajach o technice niższej niż wysokiej;
- wysoka wartość dochodów z zainstalowania BIZ w kraju rezydenta przez firmy innych krajów dotyczyła Wielkiej Brytanii — 258,4 mld USD w 2012 r., następnie Niemiec i Francji;
- w przypadku zasobów BIZ instalowanych w Polsce, stopa zwrotu z inwestowania w 2000 r. wynosiła 292,5%, co wynikało z wielkiej prywatyzacji i przejścia dużych firm państwowych przez zagraniczne *ad hoc*, czyli poprzez przejścia i fuzje, a w 2012 r. — 13,6%, jest to 16. miejsce wśród 27 krajów UE;
- bardzo interesujące są dane o wielkości dochodów netto, czyli o dochodach z zasobów BIZ z terenu własnego, po odjęciu dochodów z zasobów BIZ przekazanych za granicę. W 2012 r. najwyższe saldo dodatnie dotyczyło Niemiec — 82,8 mld USD, następnie Francji — 38,2 mld USD oraz Holandii — 20,1 mld USD. Sytuacja ta wpłynęła na osłabienie kursu euro, mimo że większość transakcji dokonywana była w tej walucie, a także oddziaływała na korzyść wzrostu eksportu. Najwyższe saldo ujemne dotyczyło Irlandii — 38,6 mld USD, a następnie Polski — 21,9 mld USD oraz Włoch — 16,9 mld USD. Wynik ten wpłynął na wzmocnienie kursu walutowego, poprawę bieżącego bilansu płatniczego, ale i na osłabienie tendencji wzrostowych eksportu;
- UE osiągnęła wskaźniki stopy zwrotu z inwestowania w zasoby BIZ na poziomie nieco tylko wyższym niż Stany Zjednoczone, a 2,3 razy niższym niż Chiny.

ZASOBY BIZ WEDŁUG SEKTORÓW GOSPODARCZYCH W ŚWIECIE

Przyjrzyjmy się też, w jakich dziedzinach gospodarki dokonywane są inwestycje BIZ.

TABL. 4. STRUKTURA ZASOBÓW BIZ W KRAJACH REZYDENTA WEDŁUG SEKTORÓW ORAZ SEKCJI I WYBRANYCH DZIAŁÓW GOSPODARKI

Wyszczególnienie	1990			2011			
	<i>rkk</i>	<i>krs</i>	świat	<i>rkk</i>	<i>krs</i>	<i>kwt</i>	świat
Sektor I — pierwotny	9,5	8,4	9,3	6,4	9,2	15,0	7,4
w tym:							
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	0,2	1,3	0,4	0,1	0,7	0,9	0,3
górnictwo i wydobywanie surowców	9,3	6,5	8,8	6,3	8,3	14,2	7,0
Sektor II — przetwórczy	40,5	43,6	41,1	24,4	26,4	23,8	25,0
w tym produkcja:							
artykułów spożywczych oraz napojów i wy-							
robów tytoniowych	4,5	2,9	4,2	3,2	3,2	3,3	3,2
koks i produktów rafinacji ropy naftowej	3,3	0,9	2,8	1,5	1,0	3,0	1,4
chemikaliów i wyrobów chemicznych	7,9	13,2	8,9	5,0	3,8	1,4	4,6
metali	3,2	4,3	3,4	1,9	1,8	9,1	2,0
maszyn i urządzeń	3,4	2,8	3,3	1,6	1,1	0,5	1,4
urządzeń elektrycznych	4,4	5,0	4,5	1,6	2,3	0,5	1,8
pojazdów mechanicznych, przyczep i naczep							
oraz produkcja pozostałego sprzętu trans-							
portowego	3,1	2,3	3,0	2,1	2,1	0,9	2,1
Sektor III — usługowy	49,2	46,7	48,7	63,8	63,5	60,6	63,7
w tym:							
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elek-							
tryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	0,4	0,8	0,5	2,7	2,1	2,0	2,5
budownictwo	1,1	1,5	1,2	0,9	1,9	2,5	1,2
handel i naprawy	12,8	7,1	11,8	10,4	8,0	8,6	9,6
transport, gospodarka magazynowa i łącz-							
ność	1,1	3,7	1,6	5,2	6,2	4,4	5,5
pośrednictwo finansowe	18,1	26,3	19,6	25,9	20,5	13,3	24,1
obsługa nieruchomości i firm; nauka	7,9	4,6	7,3	14,1	22,0	27,7	16,7

U w a g a. Dane dotyczące sekcji nie sumują się na 100%, gdyż w tabeli źródłowej uwzględniane są korekty i opuszczenia jako dodatkowa „quasi-sekcja”. Skróty w główce tablicy oznaczają: *rkk* — rozwinięte kraje kapitalistyczne, *krs* — kraje rozwijające się, *kwt* — kraje w transformacji systemowej.

Ź r ó d ł o: www.unctad.org/wir: *World Investment Report 2013* — table 24: *Estimated world inward FDI stock, by sector and industry, 1990 and 2011*; table 25: *Estimated world outward FDI stock, by sector and industry*.

Oto wnioski:

- 1) udział przemysłu przetwórczego jako jeden z 3 podstawowych porównań sektorowych zmniejszył się w przypadku krajów świata z 41,1% w 1990 r. do 25,0% w 2011 r., natomiast znacznie wzrósł udział usług, odpowiednio z 48,7% do 63,7%. Zmiany te dokonały się zarówno w krajach rozwiniętych, rozwijających się, jak i krajach będących w transformacji systemowej;
- 2) w gospodarce krajów świata spadł udział BIZ we wszystkich gałęziach (działach) przemysłu, z wyjątkiem „pozostałego przemysłu”. W krajach rozwiniętych panowała podobna tendencja, czyli spadek udziału we wszystkich gałęziach przemysłu, z wyjątkiem „przemysłu instrumentów precyzyjnych” oraz

„pozostałego przemysłu”. W krajach rozwijających się wzrost udziału BIZ nastąpił w 2 gałęziach — „produkcja żywności i napojów” oraz „produkcja koksu, przetwórstwa ropy naftowej oraz energii nuklearnej”;

- 3) dziedziny inwestowania przez firmy zagraniczne miały, w zasadzie, strukturę zbliżoną do tej, jaka występowała w procesie wytwórczym gospodarki świata.

*NAKLADY INWESTYCYJNE NA ŚRODKI TRWAŁE
W PORÓWNANIU Z WARTOŚCIĄ ZASOBÓW BIZ*

Wreszcie na zakończenie porównanie dotyczące regionów i krajów inwestowania.

**TABL. 5. RELACJE ZASOBÓW BIZ DO ROCZNYCH NAKŁADÓW BRUTTO
NA ŚRODKI TRWAŁE W KRAJACH UE**

K r a j e	W kraju rezydenta			Za granicą		Łączna krotność zwrotu
	wartość zasobów BIZ w mln USD	nakłady inwesty- cyjne w mln USD	krotność zwrotu	wartość zasobów BIZ w mln USD	krotność zwrotu	
2000 r.						
Ś w i a t	7511311	7398792	1,02	8025834	1,09	2,11
rozwinęte kraje kapitalistyczne	5679001	5679534	1,00	7099240	1,25	2,25
kraje rozwijające się	1771481	1632991	1,09	905229	0,55	1,64
kraje w transformacji	60829	71820	0,85	21366	0,30	1,15
w tym:						
Stany Zjednoczone	2783235	1987386	1,40	2694014	1,36	2,76
Chiny	193348	407148	0,48	27768	0,07	0,55
UE	2350014	2046288	1,15	3508626	1,72	2,87
Austria	31165	46709	0,67	24821	0,53	1,20
Belgia i Luksemburg	195219	53658	3,64	179773	3,35	6,99
Bułgaria	2704	2037	1,33	67	0,03	1,36
Cypr	2846	1577	1,81	557	0,35	2,16
Czechy	21644	16956	1,28	738	0,04	1,32
Dania	73574	32523	2,26	73100	2,25	4,51
Estonia	2645	1461	1,81	259	0,18	1,99
Finlandia	24273	24471	0,99	52109	2,13	3,12
Francja	390953	251456	1,56	925925	3,68	5,24
Grecja	14113	28415	0,50	6094	0,21	0,71
Hiszpania	156348	149906	1,04	129194	0,86	1,90
Holandia	243733	84576	2,88	305461	3,61	6,49
Irlandia	127089	22534	5,64	27925	1,24	6,88
Litwa	2334	2165	1,08	29	0,01	1,09
Łotwa	2084	1912	1,09	23	0,01	1,10
Malta	2263	895	2,53	193	0,22	2,75
Niemcy	271613	405473	0,67	541866	1,34	2,01
Polska	34227	40713	0,84	1018	0,03	0,87
Portugalia	32043	32526	0,99	19794	0,61	1,60
Rumunia	6953	7045	0,99	136	0,02	1,01
Słowacja	6970	5282	1,32	555	0,11	1,43
Słowenia	2893	5328	0,54	768	0,14	0,68
Szwecja	93791	44465	2,11	123618	2,78	4,89
Węgry	22870	11282	2,03	1280	0,11	2,14
Wielka Brytania	463134	252900	1,83	923367	3,65	5,48
Włochy	122533	230600	0,53	169957	0,74	1,28

**TABL. 5. RELACJE ZASOBÓW BIZ DO ROCZNYCH NAKŁADÓW BRUTTO
NA ŚRODKI TRWAŁE W KRAJACH UE (dok.)**

K r a j e	W kraju rezydenta			Za granicą		Łączna krotność zwrotu
	wartość zasobów BIZ w mln USD	nakłady inwesty- cyjne w mln USD	krotność zwrotu	wartość zasobów BIZ w mln USD	krotność zwrotu	
2012 r.						
Ś w i a t	22812680	16276217	1,40	23592739	1,45	2,85
rozwinęte kraje kapitalistyczne	14220303	7787750	1,83	18672623	2,40	4,23
kraje rozwijające się	7744523	7809178	0,99	4459356	0,57	1,56
kraje w transformacji	847854	2647939	0,32	460760	0,17	0,49
w tym:						
Stany Zjednoczone	3931976	2360845	1,67	5191116	2,20	3,87
Chiny	832882	3669091	0,23	509001	0,14	0,37
UE	7805297	3005977	2,60	9836857	3,27	5,87
Austria	158109	88944	1,78	215364	2,42	4,20
Belgia	1010967	100875	10,02	1037782	10,29	20,31
Bułgaria	49871	10609	4,70	1867	0,18	4,88
Cypr	20962	2948	7,11	7120	2,42	9,53
Czechy	136442	46867	2,91	15176	0,32	3,23
Dania	147672	54396	2,72	229470	4,22	6,93
Estonia	18826	5444	3,46	5791	1,06	4,52
Finlandia	89992	48811	1,84	142313	2,92	4,76
Francja	1094961	522771	2,10	1496795	2,86	4,96
Grecja	37801	31000	1,22	43728	1,41	2,63
Hiszpania	634539	256944	2,47	627212	2,44	4,91
Holandia	572986	122000	4,70	975552	8,00	12,70
Irlandia	298088	21153	14,09	357626	16,91	31,00
Litwa	15796	7076	2,23	2521	0,36	2,59
Luksemburg	121621	12379	9,83	171468	13,85	23,68
Łotwa	13254	6676	1,99	1104	0,17	2,16
Malta	15811	1236	12,79	1526	1,24	14,03
Niemcy	716344	596818	1,20	1547185	2,59	3,79
Polska	230604	95886	2,41	57525	0,60	3,01
Portugalia	117161	34161	3,43	71261	2,09	5,52
Rumunia	74171	43961	1,69	1417	0,03	1,72
Słowacja	55816	19224	2,90	4413	0,23	3,13
Słowenia	15526	8056	1,93	7796	0,97	2,90
Szwecja	376181	99355	3,79	406851	4,10	7,89
Węgry	103557	21721	4,77	34741	1,60	6,37
Wielka Brytania	1321352	348330	3,79	1808167	5,19	8,98
Włochy	356887	370192	0,96	565085	1,53	2,49

Ź r ó d ł o: jak przy tabl. 3.

Na podstawie danych z tabl. 5 można sformułować dwie główne informacje — w jakim tempie przebiegała dynamika zasobów BIZ w latach 2000—2012 oraz w jakim stopniu zgromadzone zasoby BIZ w kraju rezydenta oraz przekazywane za granicę współtworzyły proces inwestowania w krajach świata. Oto wnioski:

- 1) dynamika wzrostu zasobów inwestycyjnych BIZ w gospodarce światowej wzrastała szybciej niż przyrost PKB. W przypadku zasobów BIZ przemieszczanych do kraju rezydenta dynamika wynosiła 303,7%, a przekazywanych za granicę — 294,0%. Dynamika wzrostu PKB świata liczona w cenach bieżących stanowiła 222,1%. Z kolei udział przyrostu zasobów BIZ krajów rozwijających się to odpowiednio — 437,2% i 492,6%;
- 2) struktura zasobów BIZ zmieniła się na korzyść krajów rozwijających się. W 2000 r. zasoby BIZ napływające do tych krajów wynosiły 23,6%, a w 2012 r. — już 33,9%. Udział zasobów BIZ przekazywanych przez kraje rozwijające się za granicę wzrósł z 11,3% do 18,9%. Znaczna część tego wzrostu wynika z pogłębionej współpracy między filiami firm transnarodowych za granicą a siedzibą macierzystą działającą w kraju rozwiniętym gospodarczo;
- 3) wskaźnik porównania wielkości zasobów BIZ do wielkości strumienia jednorocznych nakładów inwestycyjnych na środki trwale danego kraju stosowany jest rzadko, natomiast częściej stosuje się porównanie strumienia BIZ do wielkości nakładów inwestycyjnych brutto na środki trwale ogółem kraju rezydenta. Jednak ten pierwszy wskaźnik przedstawia proces udziału BIZ w gospodarce krajów świata bardziej globalnie. Zawiera mniej wahań sezonowych jednorocznych, bardzo istotnych w latach kryzysu gospodarczego na świecie, a więcej informacji o wpływie BIZ na inwestowanie, a także o BIZ zainstalowanych w latach poprzedzających rok analityczny. Można założyć, że wielkość majątku trwałego danego kraju z uwzględnieniem umiarkowanej inflacji osiągnięto w ciągu 15—20 lat inwestowania, chociaż są w nim zawarte wartości budynków liczących ponad 100 lat, jak też maszyn i urządzeń wycofywanych z eksploatacji wielokrotnie częściej niż wskazany okres inwestowania. Dane dla krajów świata za 2000 r. dotyczące zasobu BIZ lokowanych w kraju rezydenta to wielkość jednorocznych nakładów brutto na środki trwale, a za granicę — 1,1-krotności. Dla 2012 r. dane te zwielokrotniły się odpowiednio o 1,4-krotności i 1,5-krotności;
- 4) w okresie lat 2000 i 2012 nastąpiła bardzo znacząca tendencja obserwowana w rozwiniętych krajach kapitalistycznych w zakresie rozwoju własnych inwestycji za granicę i przyjmowania ich poprzez BIZ w kraju. O ile w 2000 r. wskaźniki te wynosiły odpowiednio 1,3-krotności i 1-krotność, to w 2012 r. już 2,4-krotności i 1,8-krotności. W krajach rozwijających się nie notowano postępu w takiej skali, gdyż kraje te zaczęły rozwijać inwestycje własne, w związku ze znacznym przyrostem dochodu narodowego. W stopniu szczególnym dotyczyło to gospodarki Chin. Jednym z efektów globalizacji było zatem przyspieszenie rozpowszechniania się postępu technicznego, czyli instalowanie fabryk firm najbardziej rozwiniętych technologicznie, zwłaszcza wśród krajów rozwiniętych;
- 5) w Stanach Zjednoczonych w latach 2000—2012 nastąpił również wzrost udziału BIZ w porównaniu z nakładami inwestycyjnymi brutto na środki trwale. Zasoby BIZ lokowane za granicą oraz BIZ instalowane w kraju prze-

kroczyły łącznie w 2000 r. strumień inwestycji krajowych 1,76 razy, a w 2012 r. — 2,87 razy;

- 6) w krajach UE wzrost udziału zasobów BIZ w inwestycjach krajowych był jeszcze wyższy. Wynosił on w 2000 r. 286,3%, a w 2012 r. — 586,9%. Na tym wzroście w dużym stopniu zaważyło przyjęcie do UE dziesięciu krajów w 2004 r. oraz dwóch w 2007 r.;
- 7) w 2012 r. najwyższą wartość zasobów BIZ przekazywanych za granicę spośród krajów UE miała Wielka Brytania — 1808 mld USD, a następnie kolejno: Niemcy, Francja, Belgia i Holandia (dwa ostatnie kraje związane z rozliczeniami za usługi zewnętrzne). Kolejność w wielkości zasobów BIZ instalowanych na terenie własnego kraju jest podobna. Pierwszy kraj to Wielka Brytania — 1321 mld USD, następnie: Francja, Belgia, Niemcy, Hiszpania i Holandia;
- 8) ogólną tendencją krajów nowo przyjętych do UE był szybki przyrost BIZ w krajach rezydenta. Najwyższy udział zasobów BIZ, łącznie do kraju i z kraju, wobec strumienia nakładów brutto na środki trwałe w 2012 r. wynosił w przypadku Irlandii 31-krotność, Luksemburga — 24-krotność, Malty — 16-krotność, Holandii — 13-krotność i Cypru — prawie 10-krotność. Były to jednak kraje w dużym stopniu związane rozliczeniami przepływów, a niektóre z nich dysponowały ulgami stosowanymi w krajach zwanych „rajami podatkowymi”. W 2000 r. nie obserwowano tak dużych rozpiętości, największa wystąpiła w Belgii — ok. 7-krotność, związana głównie z systemem rozliczeń wzajemnych w ramach dochodów i wydatków wspólnych UE;
- 9) w 2012 r. wśród 27 krajów UE Polska była klasyfikowana na 13. miejscu pod względem zasobów BIZ instalowanych w kraju, a na 15. miejscu ze względu na BIZ przekazywane za granicę. W 2000 r. lokaty te stanowiły odpowiednio miejsca 11 i 15. W dużym stopniu wiązało się to z prywatyzacją. W 2000 r. liczba polskich firm państwowych sprzedawanych firmom zagranicznym była znacząca, natomiast w 2012 r. zmniejszyła się.

Podsumowanie

W podsumowaniu należy podkreślić stałe tendencje wzrostu BIZ w przypadku krajów świata oraz duży udział zasobów BIZ w inwestycjach tych krajów z tendencją rosnącą, choć zapewne z mniejszym impetem niż w latach 2000—2012. BIZ przyczyniają się do szybszego i bardziej przestrzennego przenoszenia postępu technicznego z krajów rozwiniętych do krajów rozwijających się, napędzają też eksport do krajów rezydentów, produkcję, podatki i zatrudnienie, a także usprawniają w tych krajach proces inwestowania. Kompensowało to w znacznym stopniu wywóz części zysków do krajów firm macierzystych, a w przypadku krajów rozwiniętych stanowiło jednocześnie zysk i stratę. Jest to jednak ich cecha systemowa, a zatem niezależna od woli i założeń stosowanej polityki gospodarczej. Dzieje się tak z dwóch głównych powodów. Pierwszy to osiągnięty przez te kraje wysoki poziom PKB *per capita*, obecnie przekraczają-

cy poziom standardowej konsumpcji, co oznacza przekształcanie się konsumenta w inwestora. Dowodzą tego teorematy prawa Engela oraz krzywe Pareto. Drugi powód to wybór kierunku inwestowania przez inwestorów z krajów rozwiniętych. Stopa zysku z zainwestowanego kapitału jest w krajach rozwiniętych znacznie niższa niż w krajach rozwijających się. W ten sposób tworzy się swoisty cykl wytwórczy krajów świata, zwiększający szansę dla części krajów rozwijających się w zakresie wzrostu PKB. Jest to jednak proces pełen napięć i sprzeczności. Wymaga znacznych zmian polityki ekonomicznej w krajach rozwiniętych. Należy w niej zwiększyć uprawnienia wielu organizacji międzynarodowych, które powinny stanowić przełożenie polityki narodowej krajów rozwiniętych oraz polityki i uprawnień firm transnarodowych. Wielkim problemem są także kraje zwane „rajami podatkowymi”, których majątek zgromadzony dzięki zasobom BIZ przekroczył 21 bln USD. Ustanowienie dla tych krajów zmienionych reguł działania, które przełożyłyby się na wielki wpływ podatków z tego źródła, w efekcie doprowadziłoby wiele krajów rozwiniętych do znacznego zmniejszenia długu publicznego i dolegliwości z tym związanych. Należy mieć na uwadze również niektóre przewidywane zmiany wewnątrz systemu kapitalistycznego związane z BIZ:

- zmniejszanie rozpiętości w poziomie PKB *per capita* poprzez BIZ instalowane w krajach rozwijających się i w transformacji systemowej;
- proces ten następuje także wewnątrz bogatszych i biedniejszych krajów UE;
- zwiększanie rozpiętości majątkowej najbogatszych ludzi w krajach rozwiniętych poprzez zwiększony ekspansjonizm firm transnarodowych i lokowanie zysków i firm w „rajach podatkowych”;
- wyższa na ogół stopa zwrotu z inwestycji BIZ lokowanych w krajach rozwijających się niż w krajach rozwiniętych;
- przyspieszanie postępu technicznego poprzez jego szybkie instalowanie za pośrednictwem BIZ;
- zwiększanie trudności krajów rozwiniętych w równoważeniu budżetów państw oraz w uzyskiwaniu niewysokiego udziału długu publicznego w PKB w związku z emigracją kapitałów inwestycyjnych, ubytkiem części opodatkowania oraz istnieniem „rajów podatkowych”.

Treść artykułu dowodzi, że statystyka BIZ pozwala na obserwację wielu zmian w gospodarce światowej, a także na zauważenie użytecznych być może, sprecyzowanych wniosków.

mgr Jacek Ziemiecki — Warszawa

SUMMARY

Foreign direct investment is one of the most dynamic cells of the global economy since the success of the GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) on customs reductions. Growth trend is strongly supported by the population

of developed countries, which passes more and more funds for investment, where income exceeds the level of extra-consumption. These investments and other of transnational companies are increasingly invested in developing countries, where the rate of return on invested capital are generally higher than in developed economies. This is reflected also in the more or less developed countries of the European Union.

РЕЗЮМЕ

Внешние прямые капиталовложения являются одним из наиболее динамических элементов мировой экономики начиная с времени успешных переговоров GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) касающихся понижения таможенной пошлины. Тренд роста сильно поддерживается населением развитых стран, которое выделяет все больше и больше средств на инвестиции, тогда когда доходы превышают уровень сверх-стандартного потребления. Эти капиталовложения и транснациональных компаний помещаются все чаще в развивающихся странах, в которых ставки возврата от вложенного капитала являются обычно выше чем в развитых странах. Это отражается тоже в странах Европейского союза, менее и больше развитых.